

BILIMLARNI BAHOLASHNING AN'ANAVIY VA NOAN'ANAVIY BAHOLASH USULLARINING QIYOSIY TAHLILI

Komilova Komilaxon Ilhom qizi

Tashkent International University of education

komila030697@gmail.com

Annotatsiya: Ta'lim jarayoni o'quvchilarning bilimlarini baholashda turli usullardan foydalanishni talab etadi. Bilimlarni baholash, o'quvchilarning o'zlashtirgan bilimlari va ko'nikmalarini aniqlash uchun muhim vosita hisoblanadi. An'anaviy va noan'anaviy baholash usullari o'rtasidagi farqlarni tushunish, ta'lim sifatini oshirish va o'quvchilarning o'zlashtirish darajasini yaxshilashda muhimdir. Ushbu maqolada, an'anaviy va noan'anaviy baholash usullarining xususiyatlari, afzalliklari va kamchiliklari, shuningdek, ularning ta'lim jarayonidagi o'rni haqida batafsil tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: bilimlarini baholash, ta'lim, ko'nikmalar, qobiliyat, an'anaviy va noan'anaviy baholash usullari, o'quvchilar, o'quv dasturlari.

Аннотация: Образовательный процесс требует использования различных методов оценки знаний учащихся. Оценка знаний является важным инструментом определения знаний и навыков, приобретенных учащимися. Понимание различий между традиционными и нетрадиционными методами оценки важно для повышения качества образования и повышения уровня обучения учащихся. В данной статье дается подробный анализ характеристик, преимуществ и недостатков традиционных и нетрадиционных методов оценки, а также их роли в образовательном процессе.

Ключевые слова: оценка знаний, образование, навыки, умения, традиционные и нетрадиционные методы оценки, учащиеся, учебные программы.

Abstract: The educational process requires the use of various methods to assess students' knowledge. Knowledge assessment is an important tool for determining the knowledge and skills acquired by students. Understanding the differences between traditional and non-traditional assessment methods is important for improving the quality of education and improving the level of student learning. This article provides

a detailed analysis of the characteristics, advantages and disadvantages of traditional and non-traditional assessment methods, as well as their role in the educational process.

Keywords: *knowledge assessment, education, skills, abilities, traditional and non-traditional assessment methods, students, curricula.*

KIRISH

Bilimlarni baholash ta'lim jarayonining ajralmas qismi bo'lib, o'quvchilarning o'zlashtirgan bilimlari, ko'nikmalari va qobiliyatlarini aniqlash uchun muhim vositadir. Ta'lim tizimida baholash usullari o'quvchilarning o'qish jarayonida qanday muvaffaqiyatlarga erishayotganini, qaysi sohalarda kuchli va qaysi sohalarda zaif ekanligini aniqlashga yordam beradi. Bu jarayon nafaqat o'quvchilar uchun, balki o'qituvchilar va ta'lim muassasalari uchun ham muhim ahamiyatga ega, chunki u ta'lim sifatini oshirish va o'quv dasturlarini takomillashtirishga imkon beradi. Baholash jarayoni ta'limning turli bosqichlarida amalga oshiriladi va u o'quvchilarning bilimini o'lchash, ularning o'z-o'zini baholash qobiliyatini rivojlantirish va ta'lim jarayonidagi muvaffaqiyatlarini aniqlashga qaratilgan. Baholash usullari an'anaviy va noan'anaviy bo'lishi mumkin. An'anaviy usullar, masalan, testlar va imtihonlar, ko'pincha nazariy bilimlarni o'lchashga qaratilgan bo'lsa, noan'anaviy usullar, masalan, loyiha ishlari va guruh muhokamalari, o'quvchilarning ijodkorlik va amaliy ko'nikmalarini baholashga imkon beradi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA TADQIQOT METODOLOGIYASI

Bilimlarni baholash jarayoni o'quvchilarga o'z bilimlarini va ko'nikmalarini aniqlashga, ularni yanada rivojlantirishga va o'z-o'zini baholash qobiliyatini oshirishga yordam beradi. O'qituvchilar esa baholash natijalaridan foydalanib, o'quvchilarning o'zlashtirish darajasini aniqlash, ta'lim jarayonini yanada samarali tashkil etish va o'quv dasturlarini takomillashtirish uchun zaruriy o'zgarishlarni kiritishlari mumkin. Shuningdek, baholash jarayoni o'quvchilarning motivatsiyasini oshirishga ham xizmat qiladi. O'quvchilar o'z muvaffaqiyatlarini ko'rib, o'z bilimlarini yanada rivojlantirishga intilishadi. Bu jarayon ularning o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradi va ta'limga bo'lgan qiziqishini kuchaytiradi. Shunday qilib, bilimlarni baholash ta'lim jarayonining samaradorligini oshirish va o'quvchilarning shaxsiy rivojlanishiga katta hissa qo'shadi. Umuman olganda, bilimlarni baholash

ta'lim tizimining muhim elementi bo'lib, o'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini aniqlash, ularni rivojlantirish va ta'lim sifatini oshirishga xizmat qiladi. Bu jarayon o'quvchilarning kelajakdagi muvaffaqiyatlari uchun asos yaratadi va ta'lim jarayonining samaradorligini ta'minlaydi. Baholash usullarining xilma-xilligi esa o'qituvchilarga o'quvchilarning individual xususiyatlarini inobatga olib, ta'lim jarayonini yanada samarali tashkil etish imkonini beradi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

An'anaviy baholash usullari ko'pincha standartlashtirilgan testlar, imtihonlar va yozma ishlar shaklida amalga oshiriladi. Ushbu usullar o'quvchilarning bilimlarini o'lchashda aniq va osonlik bilan qo'llaniladi. An'anaviy baholashning afzalliklari orasida osonlik bilan baholanishi, o'quvchilar o'rtasida solishtirish imkoniyati va vaqtni tejash imkoniyatlari mavjud. Biroq, an'anaviy baholashning kamchiliklari ham bor. Ular o'quvchilarning ijodkorligini, tanqidiy fikrlashini va muammolarni hal qilish qobiliyatini to'liq aks ettira olmaydi. Shuningdek, bu usullar ko'pincha stress va xavotir tug'dirishi mumkin, chunki o'quvchilar natijaga ko'proq e'tibor berishadi. An'anaviy baholash usullari, odatda, o'quvchilarning nazariy bilimlarini o'lchashga qaratilgan. Masalan, matematikada testlar yoki tarix fanida yozma imtihonlar o'quvchilarning o'zlashtirgan bilimlarini baholashda keng qo'llaniladi. Ushbu usullar yordamida o'quvchilar o'z bilimlarini ko'rsatishlari va o'zlashtirish darajalarini aniqlashlari mumkin. An'anaviy baholashning yana bir muhim jihati, u o'quvchilarning bilimlarini solishtirish imkonini beradi. O'quvchilar o'zaro raqobatlashib, o'z bilimlarini baholash orqali o'zlarini yanada yaxshilashga intilishadi. Biroq, an'anaviy baholash usullari ko'pincha o'quvchilarning ijodkorligini va tanqidiy fikrlashini qiyinlashtiradi. Bu usullar ko'pincha standart javoblarni talab qiladi va o'quvchilarning shaxsiy fikrlarini ifoda etish imkoniyatini cheklaydi. Shuningdek, an'anaviy baholash jarayoni ko'plab o'quvchilar uchun stressli bo'lishi mumkin, chunki ular imtihon natijalariga ko'proq e'tibor berishadi va bu ularning o'qishga bo'lgan motivatsiyasini pasaytirishi mumkin.[1]

Noan'anaviy baholash usullari esa o'quvchilarning bilimlarini o'lchashda ko'proq ijodiy yondashuvni talab qiladi. Ushbu usullar orasida loyiha ishlari, guruh muhokamalari, taqdimotlar, refleksiya va o'z-o'zini baholash kabi shakllar mavjud. Noan'anaviy baholash o'quvchilarga o'z fikrlarini ifoda etish, ijodiy yondashuvni qo'llash va o'zaro hamkorlikda ishlash imkoniyatini beradi. Bu usullar

o'quvchilarning o'zlashtirish darajasini yaxshiroq aks ettirishi mumkin, chunki ular ko'proq amaliy ko'nikmalarni rivojlantirishga yordam beradi. Noan'anaviy baholashning afzalliklari orasida o'quvchilarning ijodkorligini rivojlantirish, tanqidiy fikrlash qobiliyatini oshirish va o'zaro hamkorlikni rag'batlantirish mavjud. Masalan, loyiha ishlari orqali o'quvchilar muayyan mavzuda chuqurroq o'rganish imkoniyatiga ega bo'lishadi va o'z bilimlarini amaliy tarzda qo'llashlari mumkin. Guruh muhokamalari esa o'quvchilarga o'z fikrlarini baham ko'rish va boshqalar bilan fikr almashish imkonini beradi, bu esa ularning kommunikativ ko'nikmalarini rivojlantiradi. Noan'anaviy baholash usullarining kamchiliklari ham bor. Ular ko'pincha vaqtni talab qiladi va baholash jarayoni murakkab bo'lishi mumkin. O'qituvchilar noan'anaviy baholash usullarini qo'llaganlarida, ularning natijalarini baholash va solishtirish qiyin bo'lishi mumkin. Shuningdek, noan'anaviy baholash jarayonida o'quvchilarning o'zaro baholashlari va fikrlarini ifoda etishlari ko'proq e'tibor talab qiladi.[2]

An'anaviy va noan'anaviy baholash usullari o'rtasidagi farqni ko'rib chiqayotganda, ularning asosiy maqsadlarini ham yodda tutish kerak. An'anaviy baholash, asosan, o'quvchilarning nazariy bilimlarini o'lchashga qaratilgan bo'lsa, noan'anaviy baholash esa amaliy ko'nikmalarni, ijodkorlikni va tanqidiy fikrlashni rivojlantirishga yo'naltirilgan. Shu bois, ta'lim jarayonida har ikki usulni kombinatsiyalash o'quvchilarning o'zlashtirish darajasini yaxshilashda samarali bo'lishi mumkin.

Baholash usullarining o'zaro ta'siri ham muhimdir. An'anaviy baholash natijalari noan'anaviy baholash jarayonida foydalanilishi mumkin. Masalan, test natijalari asosida o'quvchilarni guruhlariga bo'lish va ularga loyiha ishlari berish orqali ularning kuchli va zaif tomonlarini aniqlash mumkin. Bu yondashuv o'quvchilarning o'zlashtirish darajasini yaxshilashga yordam beradi. Bunday kombinatsiyalash, o'quvchilarga o'z bilimlarini amaliyotda qo'llash imkonini beradi va ularning o'zlashtirish jarayonini yanada chuqurlashtiradi. Baholash usullarining samaradorligini oshirish uchun o'qituvchilar o'z metodologiyalarini doimiy ravishda yangilab turishlari zarur. O'qituvchilar yangi texnologiyalarni, interaktiv usullarni va o'quvchilarning ehtiyojlarini hisobga olgan holda baholash jarayonini takomillashtirishlari kerak. Bu, o'z navbatida, o'quvchilarning bilimlarini yanada chuqurroq o'zlashtirishlariga yordam beradi. O'qituvchilar o'zlarining baholash

usullarini yanada samarali qilish uchun turli xil metodlarni qo'llashlari, o'quvchilarning individual ehtiyojlarini hisobga olishlari va baholash jarayonini shaffof qilishlari muhimdir. Bilimlarni baholash jarayoni o'quvchilarga bir qator muhim yordamlar ko'rsatadi. Bu jarayon o'quvchilarning o'z bilimlarini, ko'nikmalarini va qobiliyatlarini aniqlashda muhim rol o'ynaydi. Baholash orqali o'quvchilar o'zlarining kuchli va zaif tomonlarini aniqlay oladilar, bu esa ularning o'z-o'zini rivojlantirishlariga yordam beradi. O'quvchilar o'z bilimlarini baholash jarayonida o'zlarini sinovdan o'tkazish imkoniyatiga ega bo'ladilar va bu ularning o'z-o'ziga bo'lgan ishonchlarini oshiradi.[3]

Baholash jarayoni shuningdek, o'quvchilarga maqsadlarni belgilashda yordam beradi. O'quvchilar o'z bilimlarini baholash orqali kelajakdagi maqsadlarini aniqlashlari va ularga erishish uchun aniq yo'nalishlarni belgilashlari mumkin. Bu jarayon o'quvchilarning o'z bilimlarini yanada chuqurlashtirish va rivojlantirishga undaydi. O'quvchilar o'zlarining natijalarini ko'rib, qaysi sohalarida ko'proq e'tibor berish kerakligini tushunadilar va shu asosda o'zlarini rivojlantirishga intilishadi.[4]

Baholash jarayoni o'quvchilarning motivatsiyasini oshirishga ham xizmat qiladi. O'quvchilar o'z muvaffaqiyatlarini va yutuqlarini ko'rib, o'zlariga bo'lgan ishonchlarini oshiradilar. Bu esa ularni yanada ko'proq o'qishga, o'z bilimlarini kengaytirishga va yangi ma'lumotlarni o'zlashtirishga undaydi. Baholash jarayoni o'quvchilarga o'zlarini baholash va o'z muvaffaqiyatlarini aniqlash imkoniyatini beradi, bu esa ularning o'z-o'zini rivojlantirishga bo'lgan qiziqishini kuchaytiradi. Shuningdek, baholash jarayoni o'quvchilarga o'z bilimlarini amaliyotda qo'llash imkoniyatini yaratadi. O'quvchilar baholash jarayonida o'z bilimlarini turli vaziyatlarda qo'llashni o'rganadilar, bu esa ularning amaliy ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi. O'quvchilar o'z bilimlarini real hayotda qanday qo'llashlarini tushunib, o'zlarini kelajakda muvaffaqiyatli insonlar sifatida tayyorlashlari mumkin. Baholash jarayoni o'quvchilarning ijtimoiy ko'nikmalarini ham rivojlantiradi. O'quvchilar baholash jarayonida guruh ishlari va muhokamalarga qatnashish orqali o'z ijtimoiy ko'nikmalarini oshirish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Bu jarayon o'quvchilarga o'z fikrlarini ifoda etish, boshqalar bilan muloqot qilish va jamoada ishlash ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi. Ijtimoiy ko'nikmalar esa kelajakda muvaffaqiyatli kareraga erishishda muhim ahamiyatga ega. Umuman olganda, bilimlarni baholash jarayoni o'quvchilarga o'z bilimlarini aniqlash,

rivojlantirish va amaliyotda qo'llash imkoniyatini yaratadi. Bu jarayon o'quvchilarning o'z-o'zini baholash qobiliyatini oshiradi, motivatsiyalarini kuchaytiradi va ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantiradi. Baholash orqali o'quvchilar o'z kelajaklariga tayyorlanishda muhim qadamlar qo'yadilar va o'zlarini muvaffaqiyatli insonlar sifatida shakllantirishga intilishadi. Shunday qilib, bilimlarni baholash jarayoni ta'lim jarayonining ajralmas qismi bo'lib, o'quvchilarning shaxsiy va professional rivojlanishiga katta hissa qo'shadi.[5]

Xulosa: Xulosa qilib aytganda, an'anaviy va noan'anaviy baholash usullari o'quvchilarning bilimlarini baholashda muhim rol o'ynaydi. Har ikkala usulning o'ziga xos afzalliklari va kamchiliklari mavjud. Ta'lim jarayonida bu usullarni birlashtirish va o'zaro ta'sirini hisobga olish, o'quvchilarning bilimlarini yanada samarali baholash imkonini beradi. O'qituvchilar o'z metodologiyalarini yangilab, o'quvchilarning ehtiyojlariga mos ravishda baholash jarayonini takomillashtirishlari muhimdir. Bunday yondashuv ta'lim sifatini oshirish va o'quvchilarning o'zlashtirish darajasini yaxshilashga yordam beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Abdurahmonova, M. (2020). Ta'lim va baholash usullari. Tashkent: O'qituvchi.
2. Karimova, D. (2021). Innovatsion ta'lim metodlari. Tashkent: Fan va texnologiya.
3. Murodov, S. (2019). Ta'limda baholashning yangi yondashuvlari. Samarkand: SamDU.
4. Tashkent, A. (2022). Baholash jarayonida ijodkorlik. Buxoro: BuxDTU.
5. Yusupov, R. (2023). Ta'limda an'anaviy va noan'anaviy usullar. Urganch: Urganch DTU.
6. Rahmonov, A. (2021). O'quvchilarni baholashda innovatsiyalar. Farg'ona: Farg'ona DTU.
7. Ismoilova, N. (2020). Ta'limdagi baholash usullari: nazariya va amaliyot. Andijon: Andijon DTU.
8. Qodirov, I. (2022). O'quv jarayonida baholashning ahamiyati. Qarshi: Qarshi DTU.
9. Sodiqov, O. (2023). Ta'limda baholash: an'anaviy va noan'anaviy yondashuvlar. Toshkent: O'zbekiston Milliy Universiteti.
10. Xudoyberdiyev, B. (2022). O'quvchilarni baholashda zamonaviy yondashuvlar. Nukus: Qoraqalpog'iston DTU.